

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 84:35.072.2:342.5 (477)

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.1.25>

В. Р. Будзин

кандидат наук з фізичної культури і спорту, доцент,
завідувач кафедри спортивної медицини та здоров'я людини
Львівського державного університету фізичної культури
імені Івана Боберського

ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СУСПІЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У ПЕРІОД ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Початок третього десятиліття XXI століття неодмінно увійде у світову історію, як період пандемії COVID-19, що призвело не лише до масштабної смертності серед людей, але й у глибоких кризових явищах в економіці та у соціальній політиці в національному та глобальному вимірах. Хоча нині соціально-економічний і політичний дискурс чітко демонструє тенденцію приписувати пандемії COVID-19 майже всі дисфункції і хаос сучасного світу, існує багато доказів того, що їх основні причини є більш складними. Пандемія COVID-19, як збільшувальне скло, спровокувала безлад, хаос, невідповідність і нездатність державної політики протистояти загрозам соціально-економічної кризи.

Дисфункції є наслідком неефективних рішень у соціально-економічній політиці держав, які зазнають ринкової трансформації. В них, як правило, домінувала неоліберальна доктрина з характерним ринковим фундаменталізмом і пов'язаною з ним тенденцією мінімізації ролі держави у формуванні соціально-економічної політики. Панування такої доктрини вплинули на формування глобальних соціально-економічних структур і тенденцій, щодо суспільного благополуччя. Вражаючим проявом цього є ескалація соціальної нерівності, у тому числі нерівності в доходах, яка пов'язана з розвитком олігополістичних структур.

Нестабільність, безлад, дисфункції та глибокі асиметрії, включаючи асиметрію доходів, а також епідеміологічні проблеми, які пояснюються різними способами. Однак, незважаючи на відмінності, такі аналізи завжди ставлять питання про ефективність соціально-економічної системи, що у свою чергу, пов'язано з питанням формування суспільного благополуччя. Неминуче виникне розрив між бажаним рівнем суспільного благополуччя та соціально-економічною реальністю, що також може стати живильним середовищем для доктрин чи ідей, які створюють ризик соціального безладу.

Зазначена доктрина відіграла основоположну роль у просуванні процесу ослаблення державних інституцій, процесу маргіналізації суспільного блага та послаблення почуття раціональної економічної діяльності у державній сфері, а також процесу нівелювання значення довгострокового суспільного благополуччя, на користь домінування короткострокових дотацій. Пандемічна криза наближає до консенсусу, який підкріплюється економічним дискурсом, сьогодні з'являється все більше публікацій на цю тему. Саме на ліберальних цінностях, плекаючи будь-яку свободу, в тому числі й економічну, можна і варто будувати краще майбутнє.

Такі ідеали, як свобода, демократія, свобода вибору, плюралізм, приватна власність, підприємництво, ринок, конкуренція сприяють суспільному благополуччю. З іншого боку, неолібералізм, як цинічний, так і ефективний, використовує ці ліберальні цінності для передачі доходів від більшості представників середнього класу та бідних до

заможної та високо класової меншості. Зазначені ідеї, хоча й заперечуються соціально-економічною реальністю та шкідливі для неї, все ж знаходять своє місце в політичній та економічній сфері, що часто пов'язано з зацікавленістю у суспільному благополуччі, а значне зростання соціальної нерівності під час пандемії COVID-19 не можна ігнорувати.

Ключові слова: пандемія COVID-19, гуманітарна сфера, неолібералізм, державна політика, етап, соціально-економічна криза, суспільне благополуччя.

Постановка проблеми. Криза, викликана пандемією COVID-19, є своєрідним відкриттям очей і водночас болючим уроком для людства, який змушує людство усвідомити види та масштаб помилок у формуванні соціально-економічної реальності. Хоча теза про негативний вплив пандемії на суспільне благополуччя є правдою, розміри руйнувань пандемії COVID-19 могли б бути значно меншими, якби в соціально-економічних системах постраждалих країн через пандемію більше місця зайняли питання оптимізації відносин між державою і вільним ринком та питання гармонійного, сталого соціально-економічного розвитку. Натомість, відбулася фетишизація самого економічного зростання та прибутку будь-якою ціною, незалежно від соціальних наслідків.

Під пануванням неоліберальної доктрини соціально-економічне зростання, що вимірюється індексом валового внутрішнього продукту, стало майже кумиром ринку, відкидаючи формально задекларовані в демократичних країнах цілі, спрямовані на покращення якості життя людей, включаючи соціальний прогрес. Звісно, масштаби такого типу виродження відрізнялися від країни до країни, що було пов'язано з різним ступенем суспільного благополуччя у країнах з неоліберальною доктриною, у таких умовах пандемія COVID-19 стає своєрідним переломним моментом, провокуючи системні зміни. Не випадково ведуться дебати про майбутнє, постпандемічні напрями змін соціально-економічних систем, посилюється трансформації, що дозволяють навести порядок у національному та світовому масштабі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У період пандемічних впливів вільний ринок за своєю природою винагороджує найсильніших суб'єктів, сприяючи їхньому розвитку, тим самим зміцнюючи їхню ринкову владу та позиції, посту-

пово маргіналізуючи вільну конкуренцію, послаблюючи ринкові позиції менших суб'єктів [7]. Британський економіст Пол Кольєр вказує на несправедливість неоліберальної соціально-економічної системи та її егоїстичного індивідуалізму, створюючи «суспільство Ротвейлерів», що не сприяє росту суспільного благополуччя. Хоча немає достатніх доказів неминучої загибелі неолібералізму, віра в цю доктрину, безперечно, була серйозно підірвана у період пандемії COVID-19.

Зазначені тенденції формування інституційно-економічних структур підвищують ризик інтенсифікації своєрідної глобальної монокультури з концентрацією виробництва і влади в наднаціональних гігантах, що пов'язано зі зниженням ролі держав та їх інститутів. Отже, лауреат премії Альфреда Нобеля в галузі економіки Джозеф Е. Стігліц навіть оцінює, що «ми створили систему, яка характерна пандемії». У той же час, однак, все ще є багато прихильників неоліберальних рішень, особливо серед різних груп інтересів, проте все більше публікується досліджень, які вказують на неоднозначність зазначеної стратегії ймовірного соціально-економічного розвитку.

Мета статті полягає в обґрунтуванні перспектив формування і реалізації державної політики суспільного благополуччя у період впливу соціально-економічної кризи пандемії COVID-19.

Виклад основного матеріалу. В контексті соціальної ринкової економіки в умовах пандемії COVID-19, як і при інших кризах, неминуче виникають питання, характерні для таких ситуацій, щодо суспільного благополуччя. Однак, подібні питання до певної міри залишаються відкритими, оскільки оцінки причин більшості соціально-економічних криз, їх масштабів і наслідків, а також використовуваних коригувальних механізмів досі є неповними, неоднозначними, а часто

дуже суперечливими. Зазначені концепції поєднують соціальну стабілізацію та спрямованість на гармонізацію економічного прогресу із соціальною справедливістю та покращення якості життя людей.

Просоціальна орієнтація також стосується концепції фундаментальних змін у соціально-економічному розвитку, представленій в оригіналі ще до пандемії COVID-19 [3]. Сьогодні існує факт змішування понять, у тому числі ототожнення соціально-економічних цілей із засобами їх досягнення, це перетворює засоби на мету, а власне ціль зникає з поля інтересу суспільного благополуччя. Зростання ВВП перетворилося на основну мету державної соціально-економічної політики, витіснивши, здавалося б, очевидну, фундаментальну мету в демократичних країнах, тобто покращення якості життя та суспільного благополуччя громадян.

Тому, буде помилкою ототожнювати зростання ВВП зі сталим, збалансованим, гармонійним соціально-економічним розвитком, основою якого, крім соціально-економічного зростання, є суспільне благополуччя. Саме соціально-економічне зростання без належного суспільного благополуччя є бурхливим економічним зростанням, що нівелює соціальний добробут. Помилки у вимірюванні соціально-економічних досягнень, включаючи обмеження, слабкі сторони та відхилення вимірювання ВВП, створення міфу про МВФ є предметом багатьох дискусій.

Сьогодні використовується термін «розвиток» лише в ситуаціях, коли існує прогрес у трьох вимірах, тобто в економічному, соціальному та суспільному [1]. Класифікація категорій соціально-економічного зростання та суспільного благополуччя, відповідає концепції потрібного збалансованого розвитку як основної категорії новітнього прагматизму. Чим більше соціально-економічне зростання не гармонує з суспільним благополуччям, тим більше соціальне руйнування та занедбаність. Рекомендується орієнтувати державну соціально-економічну політику на гармонійне суспільне благополуччя замість орієнтування на зростання ВВП, важливою є системна цілісність і врахування широкої перспективи.

Необхідно розглядати еволюцію суспільного благополуччя замість соціальної ринкової економіки та перспективи постпандемічних нереалістичних припущень про їх універсальність і суспільну рівновагу. У період епідеміологічних загроз існує поширеність у практиці різних видів шахрайства та маніпулювання ринком. Зважаючи на універсальність цього явища вважається за необхідне постійно включити ці питання в предмет дослідження публічного управління та визнати, що вільний ринок може створювати як позитив так і негатив.

Низьке оподаткування багатих має фундаментальні позитивні наслідки для суспільного благополуччя в цілому і що зниження податків для найкращих заробітчан призводить до більш високого соціально-економічного зростання. Таким чином, згідно з цією ідеєю, підвищення оподаткування небагатих є руйнівним для всієї економіки, а зниження податків на високі доходи прискорює соціально-економічне зростання. Це пов'язано з тим, що завжди є багато ресурсів на підтримку хибних ідей, об'єднаних помітними, логічними, якщо не дивними аргументами, як-от той факт, що допомога по безробіттю продовжує безробіття [9]. В державному бюджеті немає коштів для підтримки політики стимулювання, що сприяє соціальному та економічному розвитку.

В основному через вплив пандемії COVID-19, відступу від політики жорсткої економії та політики скорочення державних витрат, а не запозичень, саме таку політику рекомендували нещодавно для країн, котрі перебувають у стані соціально-економічної кризи. Такі рекомендації були адресовані міжнародними інституціями, такими як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Європейська комісія, багатьом країнам, котрі опинилися в кризі у зв'язку з впливом пандемії COVID-19. В умовах соціально-економічної кризи відбувається скорочення попиту, що збільшує ризик поглиблення кризи та рецесії, щоб обмежити ризик поглиблення кризи та рецесії, в таких умовах необхідно збільшувати державні витрати, а не скорочувати їх.

Міжнародні інституції у відповідь на кризу пандемії COVID-19 повністю від-

мовилися від політики жорсткої економії, заохочуючи держави, які постраждали від кризи, збільшити державні витрати, спрямовані на протидію негативним наслідкам соціально-економічної кризи [5]. Пандемія COVID-19 прискорює зміни у підходах до формування державної соціально-економічної політики та посилює скептицизм щодо справедливості функціонування суспільного благополуччя, при цьому наголошується на необхідності оптимізації відносин між державою та ринком.

Органам державної влади необхідно формувати соціально-економічну політику таким чином, щоб не допустити руйнувань і перешкод для суспільного благополуччя. Різноманітність криз та їх множення в глобалізованій економіці вказує на системну слабкість державної соціально-економічної політики і необхідність соціальної ринкової економіки та перспективу після пандемії COVID-19. В умовах пандемічної кризи, коли так багато економік потребують масового втручання та державної допомоги, водночас з'являється унікальна можливість працювати над формуванням новітнього формату суспільного благополуччя для його гармонійного розвитку.

Існує потреба обмежитися лише тим, що новітній прагматизм відповідає ордо-ліберальній концепції соціальної ринкової економіки, тому, кризові руйнування можуть бути передвісником системних змін, можливістю відновити розвиток у найближчі роки і десятиліття [10]. Через застосування механізмів, що регулюють хід публічного управління у цій сфері, законність перерозподілу доходів у ситуації вкрай асиметричної, різкої нерівності доходів, важким або соціально неприйнятним, є виправданим.

Відповідні механізми також застосовуються в ситуації, коли соціально-економічні розрахунки не враховують небажаних зовнішніх ефектів і виникнення реакцій з боку пропозиції суперечить припущенню, що соціально-економічне зростання та вільний ринок сам вирішує цю проблему. В цьому контексті концепція соціальної ринкової економіки є більш складною, що визначається її, так звані, установчі принципи, тобто принципи, а саме конкурентна система цін, стабільна

монетарна політика, відкритість ринків, приватна власність, свобода договорів, стабільність економічної політики.

Суспільне благополуччя підкреслює необхідність правил, що регулюють економічні процеси і досі зустрічається з проблемою недостатньої послідовності у державній соціально-економічній політиці [2]. Причини неефективності державної соціально-економічної політики у сфері забезпечення виконання зазначених правил є складною темою, яка потребує глибокого аналізу, спрямованого, зокрема, на виявлення тиску різних груп та інтересів, який може значно зменшити рішучість впроваджувати системні зміни щодо суспільного благополуччя, підвищуючи ризик недоліків у державній соціально-економічній політиці.

Хоча пандемія COVID-19 є основним чинником, який суттєво активізує дискурс про напрями змін моделей соціально-економічної системи, існує багато ознак того, що новітні явища відіграватимуть вирішальну роль у суспільному благополуччі, що уособлюється в розвитку штучного інтелекту, який є поєднанням фізичного, цифрового та біологічного потенціалу. Як наслідок, з'являються нові, невідомі форми соціально-економічної діяльності, засновані на мережевих зв'язках, які все частіше не потребують залучення власних виробничих ресурсів. Це супроводжується падінням граничних витрат майже до нуля в результаті розвитку цифрових технологій, те, що донедавна вважалось парадоксальним, стає новою нормою, так як цифрова революція продовжує створювати нові явища, формуючи нову економіку та її утворення, раніше абсолютно невідомі.

Більшість технологій, які будуть домінувати у функціонуванні економіки та суспільства ще не винайдені, а в результаті небувалого динамізму змін ми живемо в час становлення [8]. Це створює нові проблеми формування державної соціально-економічної політики та її трансформації до таких змін. Невирішення таких проблем збільшує ризик сучасного їх погіршення, у тому числі олігополістичні тенденції, які руйнують вільний ринок, зростання соціальної нерівності та бар'єрів для суспільного благополуччя.

У свою чергу, збільшується ризик соціальних бунтів та посилення побічних ефектів цифрової революції, одним із них є синдром самотності людей, що наростає в умовах цифрового прориву.

Відбувається збільшення концентрації в економіці, оскільки глобальні компанії впораються з пандемією COVID-19 набагато легше, ніж менші, чи то за рахунок власних ресурсів, чи то завдяки значним субсидіям від органів державної влади. Пандемія COVID-19 сприяла передусім найважливішому явищу, яким є трансформація державної соціально-економічної політики на основі суспільного благополуччя [6]. Його першою ознакою є крах існуючої управлінської моделі, заснованої на реалізації принципу ефективності та прибутковості за будь-яку ціну.

Саме пандемія COVID-19 стала наслідком застосування на практиці норм суспільного благополуччя, але в епоху пандемії саме державні санітарні органи та медична служба виявилися вирішальними у боротьбі з поширенням кризи. Зупинити соціально-економічний занепад дозволили урядові рішення, а не функціонування «вільного ринку», як проголошували прихильники глобалізації. Таким чином, на практиці підходи щодо зменшення ролі держави в економіці та реприватизації сфери громадського здоров'я виявилися хибними, виправданими переконанням глобалістів у тому, що вільний ринок дозволить знайти рішення у часи соціально-економічної кризи.

Окрім цього, суспільства сформовані вимогами ринку як стратифіковані, з великою кількістю громадян без права на безкоштовне медичне обслуговування, стали більш вразливими до впливу COVID-19 [4]. В епоху пандемії COVID-19 стабілізуючий вплив порядку, також на соціально-економічному рівні, піддається найвищому випробуванню, зростає диспропорція між глобальними компаніями, очолюваними мегакорпораціями з IT та Інтернет-індустрії та малими та середніми підприємствами, які часто знаходяться на межі банкрутства.

Глобальний вимір суспільного благополуччя впливає головним чином з того, що цифрові технології не знають кордонів і вимагають оптимізації наднаціональних

системних рішень. Сучасна трансформація може, принаймні тимчасово, негативно вплинути на соціальні відносини, поглиблюючи соціально-економічну напругу, зокрема цифрове відчуження. Всупереч очікуванням, цифрові соціальні мережі не можуть вирішити проблему суспільного благополуччя, а навпаки, вони можуть її посилити, що є, зокрема, сильними сторонами, перевагами та недоліками Інтернету.

Висновки і пропозиції. XXI століття може бути найбільш обтяженим цим синдромом в історії людства, що може призвести до надзвичайно високих економічних, соціальних і політичних витрат щодо суспільного благополуччя громадян. Особливо високий ризик пов'язаний із силою тенденцій, які руйнують вільний ринок, що може бути прискорене цифровою революцією. Це призводить до загрози вільної конкуренції, горизонтальної концентрації влади на багатьох стратегічних рівнях. Створюється загроза не лише основам вільної ринкової економіки та конкуренції, а й демократії та лібералізму, а питання формування оптимальної державної соціально-економічної політики сьогодні стають фундаментальною проблемою в глобальному масштабі.

У таких умовах необхідно формувати соціально-економічний розвиток через суспільне благополуччя. В умовах динамізму змін, що наростають, зростаючої невизначеності доцільно поєднувати різні концепції, щоб використовувати позитивну синергію, що впливає з такого синтезу. Це пояснюється тим, що нова реальність, яка не повністю визнана, вимагає нових рішень на практиці, для цього потрібна соціально-економічна політика, відмінна від тих, що використовуються досі. Важливим правилом, що регулює економіку майбутнього, має бути помірність, свідоме пристосування людських, матеріальних і фінансових ресурсів до вимог суспільного благополуччя.

Список використаної літератури:

1. Комісаренко С. В. Полювання вчених на коронавірус SARS-COV2, що викликає COVID-19: наукові стратегії подолання пандемії. *Вісник НАН України*. 2020. № 8.
2. Лібанова Е. М., Гладун О. М., Лісогор Л. С., Ткаченко Л. Г., Ковтун Н. В. Вимірювання якості життя в Україні. Київ, 2013. 48 с.

3. Ліфінцев О.В. Принципи здійснення контролю у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки.* 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 156–159.
4. Лопушинський І. П., Бондарева Л. В. Механізми запобігання та протидії поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19 на регіональному рівні (на прикладі Херсонської області). *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління* : електронне наукове видання : збірник. 2021. № 1(13). Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. С. 178–190.
5. Майоров О. Ю., Худошина О. В., Горбань А. Є. та ін. Оцінка діяльності закладів охорони здоров'я по стандартам акредитації: метод. рекомендації. К., 2015. 220 с.
6. Марова С. Ф., Вовк С. М. Участь приватного сектору в капіталі державних установ охорони здоров'я. *Молодий вчений.* 2017. № 7. С. 352–356.
7. Міхеєнко О. І. Конкретизація сутності поняття «здоров'я» як методологічне підґрунтя практики оздоровлення організму людини. *Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізического виховання і спорту.* 2013. № 2. С. 42–46.
8. Обновленная стратегия борьбы с COVID-19. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ). 2020. 14 апр. URL: <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novelcoronavirus2019/strategies-plans-and-operations> (дата звернення: 02.04.2022).
9. Парубчак І. О., Радух Н. Б. Реалізація державної політики у галузі охорони здоров'я в період викликів пандемії COVID-19 в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління.* 2021. № 3. Т. 32(71). С. 42–46.
10. Шафранський В. В., Слабкий Г. О., Качала Л. О. Основи Європейської політики і стратегія для ХХІ століття: стратегічне керівництво в інтересах здоров'я. *Економіка і право охорони здоров'я* : наук.-практ. журн. 2016. № 2(4). С. 72–75.

Budzyn V. Experience and prospects of formation and implementation of state policy of public welfare during the impact of the socio-economic crisis of the COVID-19 pandemic

The beginning of the third decade of the 21st century will inevitably go down in world history as the period of the COVID-19 pandemic, which led not only to large-scale mortality among people but also to deep economic and social crises in national and global dimensions. Although the current socio-economic and political discourse clearly shows a tendency to attribute almost all the dysfunctions and chaos of the modern world to the COVID-19 pandemic, there is ample evidence that their root causes are more complex. The COVID-19 pandemic, like a magnifying glass, has provoked chaos, chaos, unpreparedness and the inability of public policy to withstand the threats of socio-economic crisis.

Dysfunctions are the result of ineffective decisions in the socio-economic policy of states undergoing market transformation. They tended to be dominated by neoliberal doctrine with a characteristic market fundamentalism and the associated tendency to minimize the role of the state in shaping socio-economic policy. The dominance of this doctrine has influenced the formation of global socio-economic structures and trends in social welfare. An impressive manifestation of this is the escalation of social inequality, including income inequality, which is associated with the development of oligopolistic structures.

Instability, disorder, dysfunction and deep asymmetries, including income asymmetry, as well as epidemiological problems, which are explained in different ways. However, despite the differences, such analyzes always raise the question of the effectiveness of the socio-economic system, which in turn is related to the formation of social welfare. There will inevitably be a gap between the desired level of social well-being and socio-economic reality, which can also be a breeding ground for doctrines or ideas that pose a risk of social unrest.

This doctrine has played a fundamental role in promoting the process of weakening state institutions, the process of marginalization of public goods and weakening the sense of rational economic activity in the public sphere, as well as the process of leveling long-term social welfare in favor of short-term subsidies. The pandemic crisis is approaching a consensus fueled by economic discourse, and more and more publications are emerging today. It is on liberal values, cultivating any freedom, including economic, that one can and should build a better future.

Ideals such as freedom, democracy, freedom of choice, pluralism, private property, entrepreneurship, the market, and competition contribute to social well-being. On the other

hand, neoliberalism, both cynical and effective, uses these liberal values to pass on incomes from the majority of the middle class and the poor to the wealthy and high-class minority. These ideas, while challenged and detrimental to socio-economic reality, still find their place in the political and economic spheres, often due to public welfare interests, and a significant increase in social inequality during the COVID-19 pandemic. ignore.

Key words: COVID-19 pandemic, humanitarian sphere, neoliberalism, public policy, stage, socio-economic crisis, public welfare.